

Ü L K Ü

HALKEVLERİ VE HALKODALARI DERGİSİ

SAYI : 39

MART 1950

CİLT : IV

İbrahim Cudi Efendi, Trabzon'un yetiştirdiği ilim adamlarındandır. Çağdaşları bulunan İmaddettin, Ahmet Mahir, Hatıpzade Emin, Hoca Ruşen ve Hoca Tevfik gibi, Trabzon'da yetişmişlerdendir.

Cudi Efendinin yetişmesinde, Semerci Zade Mehmet Efendinin, mühim bir âmil olduğu da kabul edilmesi lâzımgelen bir kadırşınasıktır.

İbrahim Cudi Efendi, şimdi "Arsin" adıyla anılan Bucagin merkezi olan Aşağı Arsen köyünden Hacı Mehmet Efendinin oğludur. Trabzon'da ve 1863 tarihinde doğmuştur. Bu tarihlerde Trabzon'da her bakımdan şöhet kazanmış olan Hoca Derviş ve Semerci Zade Mehmet Efendilerin derslerine devam etmiş ve Semerci Zadeden icazet almıştır.

1890 tarihinde Trabzon'da açılan sivil Rüştiyede, daha sonra (şimdiki Gazi Yaşa İlkokulunun bulunduğu yerde inşa edilmiş olan) Askerî Rüştiyede devrin icabı, Arapça ve Türkçe dersleri okutmuş, yıllarca süren hocalığı ile memleket gençliğinin yetişmesinde mühim gayretleri görülmüştür.

1300 tarihlerinde Trabzon valisi bulunan Sırrı Paşanın himmet ve gayretile inşasına başlanan İdadî'de 1303 de Arapça ve Farsça hocalıklarına getirilmiş 1914 tarihine kadar bu görevinde kalmıştır. Birinci Cihan Harbinde Trabzon'un istilası üzerine Ankara'ya göç etmiş ve burada hem lisede hem de öğretmen okulunda Arapça ve din dersleri okutmuştur.

İstirdattan sonra ailesiyle beraber, doğduğu şehre dönen İbrahim Cudi Efendi, tekrar Trabzon lisesindeki öğretmenlik görevine başlamıştır.

İstiklâl mücadelesinin başladığı sıralarda Ticaret ve Maarif meclisleri azalıklarında bulunmak suretiyle memleket işlerinde mühim vazifeler ifa etmiş ve milî mücadelenin gerçekleşmesi yolunda Trabzon'da çalışanlar arasında bulunmak suretiyle memleket ve vatan aşkını açıklamış ve bu çalışmalarıyla güzel örnekler vermiştir.

İstiklâl harplerinin devam ettiği sıralarda bir taraftan lisedeki hocalığına devam ederken bir taraftan da Ortahisar mahallesindeki Fatih Kız Okulunun müdürlüğünde bulunmuş, memleketin tahsil veren her kademesinde önemli hizmetler ifa etmek suretiyle Trabzon münevverlerinin yetişmesinde mühim bir rol oynamıştır.

Hoca merhumu, 1923 yılında Trabzon lisesinin ilk kısmına öğretmen olarak tayin edildiği zaman daha yakından ve da-

ha iyi tanımış oldum. İlmî kudretinin şahsında tecelli etmiş ağırbaşlılığı ile muhitinin ve bilhassa lise kadrosunda çalışan öğretmenlerin saygı ve sevgisini haklı olarak kazanmıştır. Kiraz ağacından yapılmış ağızlığına taktığı kalın ve sarma sigarasını içerken yaptığı ilmi mübaheseler, bugün bile gözümün önünde canlanmaktadır.

Hocam, merhum Ahmet Mahir Efendinin ölümü üzerine Trabzon müftülüğüne tayin edilen İbrahim Cudi Efendi, bu görevde de memleket işlerinde verimli hizmetler ifa etmiş, bilhassa devrim hareketlerimizin gelişmesinde önemli ve ilmi tavsiyeleriyle halkın irşat edilmesine çalışmıştır.

Trabzon'un yetiştirdiği kıymetli şair hemşehrisi Hammamî Zade İhsan, Cudi Efendinin ölmümünü şu beytiyle tesbit etmişti:

*Desti bidadı zaman fevfile
Açtı bir safhaı humini siyah
Çıktı bir cevheri tarih ihsan
Gitti Cudi gibi fâzıl eyvah.*

Buna göre, merhumun ölüm tarihi hicrî 1344 tür.

Hocanın Türkçe ve Arapça olarak yazılmış 12 eseri vardır. Çoğu Trabzon'da basılmıştır. Bunlardan 7 tanesi muhtelif kıraat kitaplarıdır. Bizim neslin ilkokullara devam ettiğimiz sıralarda bu kıraat kitapları okul kitabı olarak okutuldu.

Bir istitrat yapmak lüzumu hasıl oldu : Mevsim de kış bu itibarla merhum hocamızın ilkokullarda bizim devirde okunan kıraat kitaplarında okuduğum bir cümleyi burada kayıd etmekten kendimi alamadım.

Mangal, kış gününün lâlezarıdır.

Cudi Efendinin, *Arapça Dersleri, İslâm ve Enbiya Tarihi, Türkçe Sarf* gibi okul kitaplarından başka yine okullar için hazırlamış olduğu *Lûgatı - Cudi* isminde bir de Türkçe lûgati vardır. *Nevadiri nefise, Şerhi Esmâülhüsna, Elhaytülebyaz* isimli eserleriyle Arapça *Elteraiif Velzeraiif* isimli eserleri vardır.

Elteraiif Velzeraiif adlı eserinin satışından elde edilen hasılatla Trabzon'un Zeytinlik mahallesinde yaptırılan ilkokul binası şehri süsleyen bir âbide olarak yaşamaktadır. Bu kitabın tab'ı ve satışının temininde büyük hizmeti geçen Kitabî Hamdi Efendi merhumu da bu arada yad etmek ödenmesi lâzımgelen bir borçtur. Şimdi *Cudibey Okulu* adını taşıyan bu bina memleket irfanına nice gençler yetiştirmiştir.